

VÝSKUM CINTORÍNŮV ZVONOVÝ VRŠOK Z HĽADISKA KRAJINOTVORBY

Ing. Katarína Gécová, Ing. arch. Eva Putrová, PhD.
Ústav záhradnej a krajinnej architektúry FA STU

Résumé

Historical cemeteries are a reflection of the society's way of life and of the relationship it had to the values created by preceding generations. They are material as well as immaterial testaments of the society's history so they are an important part of the cultural heritage. In Banská Štiavnica they are a part of the preserved cultural landscape, and by its situation, site ambience, vegetation they complete overall urban image. The place with three cemeteries lying next to each other that are no longer used for burying called Zvonový vršok (Bell Hillock) is the deal of the contribution. Renewal and revitalization is inevitable because of the devastation that is happening gradually. In the worst case the cultural values could be lost. The authors of the contribution are doing an analysis of vegetation in the area. They start from defining cultural historical and biological aesthetical values of the cemeteries and from the relevance of the vegetation in this area. The outcomes of the woody plant inventory are presented in the contribution. The authors set the standards for identification of the historical trees and the methods for vegetation restoration in this area. The outcomes are a part of the basis for setting the principles of protection and utilization of the studied cemeteries.

Úvod

Zvonový vršok je súčasťou unikátnej urbanistickej štruktúry mesta, v ktorej cintoríny majú svoj významný podiel. V členitej konfigurácii terénu sú výrazne viditeľné plošným rozsahom, usporiadaním hrobov, stavebnými objektmi a priestorovým pôsobením vegetácie.

Predmetom výskumu lokality Zvonový vršok je zdokumentovať zachované hodnoty cintorínov a stanoviť spôsob ich ochrany.

Z hľadiska vegetačnej zložky cintorínov je predmetom výskumu zhodnotenie súčasného stavu vegetácie, identifikovanie drevín, ktoré dosiahli vysoký vek, odolali nepriaznivým vplyvom prostredia a u ktorých je predpoklad, že budú plniť kompozičné a ekostabilizačné funkcie aj v budúcnosti a navrhnúť zásady postupnej obnovy a údržby porastov v rámci stanovenej ochrany areálu.

Metódy skúmania

Východiskom pri výskume a ochrane historických cintorínov ako súčastí kultúrnej krajiny bude ich zhodnotenie z hľadiska (upravené¹):

- Kultúrno-historických hodnôt, pri rešpektovaní existujúcich diel ako hmotnej časti kultúrneho dedičstva, historický stavebný fond v nadväznosti na terén a dotvárajúce prírodné prostredie vytvorené človekom, čiastočne ním upravené alebo len prirodzene tvoriace jeho nedeliteľnú súčasť.
- Historických esteticko-biologických hodnôt, pri rešpektovaní prostredia existujúcich diel (urbanistických, architektonických, umelecko-historických, výtvarných, technických, stavebných, ľudového staviteľstva a pod.) ako časti prírodného prostredia s výraznými funkciami pri zachovávaní biodiverzity a ekologickej stability územia.
- Možného využívania na základe vyhodnotenia vhodných aktivít.

Metódou skúmania je analyticko-syntetická metóda. Pre stanovenie možného využívania cintorínov sú navrhnuté modelové situácie úprav cintorínov.

¹ Dvořáková, V., Husovská, L., 2000: Krajina ako pamiatková hodnota. In: Životné prostredie, Vol. 34, No. 5.

Pracovné postupy

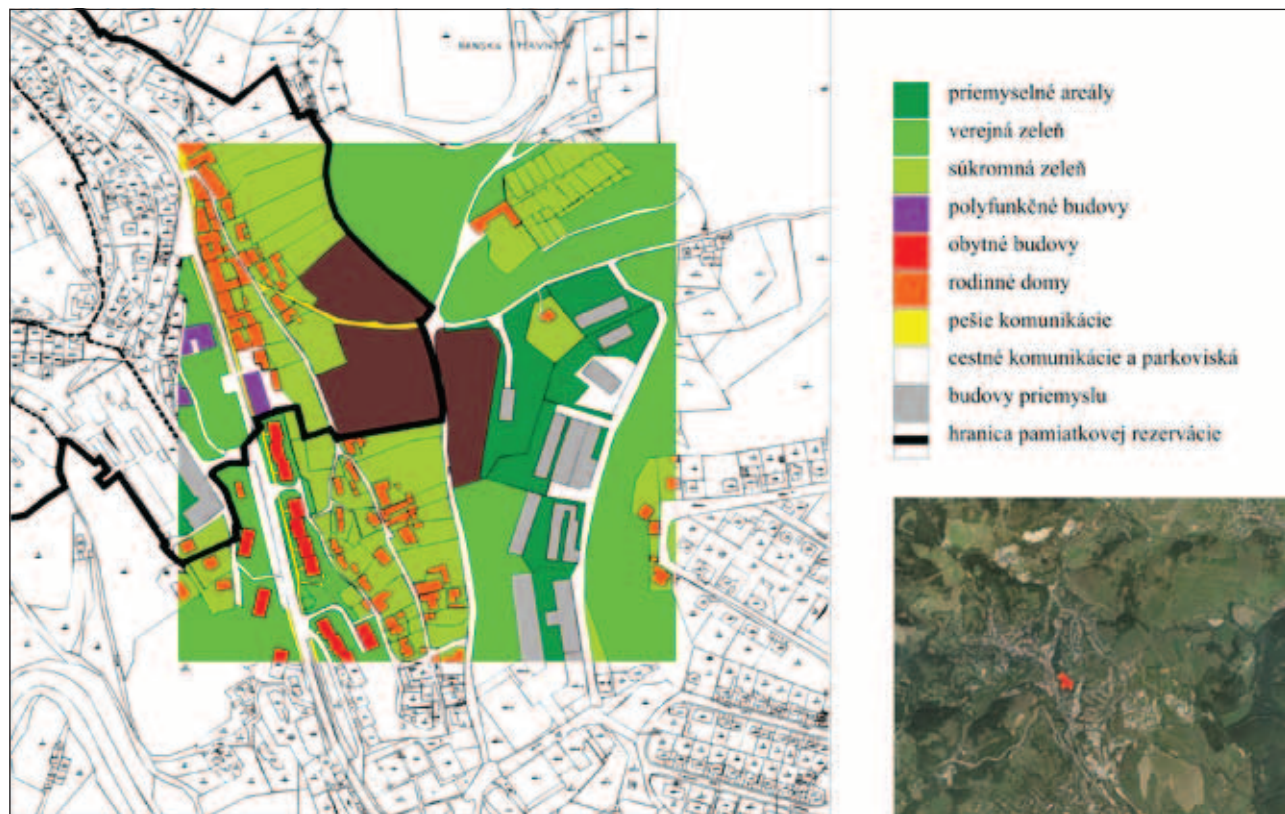
V „Zásadách ochrany pamiatková rezervácia – historické jadro a Kalvária“ je historická zeleň rozdelená do kategórií: historická zeleň vyhlásená alebo navrhnutá na zápis NKP, dotvárajúca zeleň a rušivá zeleň. Čo sa týka zelene cintorínov, ktorá je zaradená do prvej kategórie, je všeobecne stanovené pôvodnú zeleň zachovať, rušivú alebo inak nevhodnú zeleň odstrániť a rehabilitovať tak pôvodný charakter okrajových území pamiatkovej rezervácie².

Predpokladom akýchkoľvek zásahov do porastov je poznanie druhovej skladby a fyzického stavu drevín, ktoré sa uskutočnilo prostredníctvom terénneho prieskumu. Údaje boli zaznamenané pre každý cintorín zvlášť. Predpokladom návrhu využitia a úprav cintorínov je tiež poznanie kompozičných a prevádzkových vzťahov a problémov v území, ktoré sú spolu s analýzou vegetácie východiskom pri návrhoch modelových riešení.

Charakteristika objektu skúmania

Lokalita Zvonový vršok leží na okraji historického centra Banskej Štiavnice na návrší, ktoré poskytuje ďaleké pohľady na mesto a okolitú krajinu. Leží na spojnici medzi širším historickým centrom a novým sídliskom Špitálka. Poloha nad mestom a pohľadová exponovanosť Kalvárie v blízkosti cintorínov prisudzuje tomuto miestu zvláštny význam, ktorý v súčasnosti nie je docenený.

Zvonový vršok pozostáva z troch cintorínov. Rozdelenie bolo vykonané na základe konfesného členenia, ktoré bolo pravdepodobne tiež ovplyvnené konfiguráciou terénu. Časť územia, rímsko - katolícky Predný (parc.č.4041) a evanjelický Brána pokoja (parc.č.4009) sú súčasťou územia mestskej pamiatkovej rezervácie, rímsko - katolícky Zadný (parc.č.4372) sa nachádza za hranicou mestskej pamiatkovej rezervácie. Súčasný stav cintorínov nezodpovedá významu chráneného miesta, v ktorom sa nachádzajú. Z dôvodu zanedbanej údržby a ukončenia pochovávaní cintoríny postupne zarastajú náletovou vegetáciou, stávajú sa miestom uloženia nepotrebného odpadu ako, aj cieľom stretávania sa asociálnych skupín obyvateľstva.

Obr.1 Situovanie cintorínov v rámci sídla.³

² Kvasnicová, M.- Gregorová, J.- Klaková, O. - spolupráca Vaščák, M., 2004: Zásady ochrany Pamiatková rezervácia Banská Štiavnica – historické jadro a Kalvária. Bratislava.

³ Lackovičová, L. – Zuskinová, K., 2009: Cintoríny Zvonový vršok. Ateliérová práca, vedúci práce: Putrová, E. – Gécová, K., FA STU, Bratislava.

Rozlohou najväčší je katolícky cintorín Predný - 8505.118 m², kde sa dodnes zachovalo najviac hrobov, plocha cintorína evanjelického Brána Pokoja je 5069.659 m², plocha katolíckeho cintorína Zadného je 5774.226 m².

Predný cintorín a cintorín Brána pokoja sa vyznačujú členitou konfiguráciou terénu, čo ovplyvnilo sústredenie hrobov do polôh s priaznivejšou konfiguráciou terénu vzhľadom na prístup k hrobu.

Kultúrno – historická hodnota cintorínov

Kultúrno - historická hodnota cintorínov je špecifická vlastnosť, ktorá vyplýva z ich vnútornej štruktúry. Vnútornú štruktúru tvoria prvky vytvorené a prvky prírodné, zoskupené podľa určitých biologických a esteticko – kompozičných zásad. Historická hodnota cintorínu je charakterizovaná:

- ☐ vekom - obdobím vzniku areálu,
- ☐ existenciou architektonickej pamiatky, prvkov malej architektúry, umeleckých, a skulpturálnych prvkov – výtvarnou hodnotou pamätníkov a náhrobníkov,
- ☐ významnými osobnosťami mesta, ktoré sú na cintoríne pochované,
- ☐ historickou hodnotou drevín.

V podmienkach Banskej Štiavnice nadobúda na význame poloha v sídle a v krajine.

Cintoríny boli pravdepodobne založené v prvej polovici 19. storočia. Obsahujú architektonické pamiatky – zvonice, v minulosti výrazne viditeľné v pohľadoch zo sídla, čo dokladujú zachované historické pohľadnice a maľby. Objemovo a hmotovo väčšia zvonica je situovaná na najvyššom mieste katolíckeho Predného cintorína. Vytvára dominantu tejto lokality a môžeme ju považovať za hlavný identifikačný znak a symbol celého komplexu. Objemovo menšia zvonica je situovaná na svahu na susediacom pozemku v tesnej blízkosti územia cintorína Brána pokoja. V súčasnosti sú obidve zvonice prerastené vegetáciou. Obdobie vzniku, vývoj cintorínov a kultúrne hodnoty zvoníc a náhrobníkov sú predmetom výskumu etnografov, pamiatkarov a výtvarníkov.

Biologicko – estetická hodnota cintorínov

Súčasťou kultúrno - historickej hodnoty cintorínov je historická a biologicko – estetická hodnota vegetácie, najmä jej drevinovej zložky. Historická zeleň je v prvom rade charakterizovaná vekom, dosahuje okolo 100 – 150 rokov, v druhom rade významom vyplývajúcim z väzby k lokalite.

V prostredí cintorínov sú dreviny základným formujúcim činiteľom, svojim umiestnením, tvarom a farebnosťou navodzujú pietny charakter prostredia. Vysoké dreviny začleňujú areál cintorína do krajiny alebo do štruktúry sídla. Čo sa týka väzby k lokalite, „stromy na cintorínoch majú hlboký magický význam v živote slovenského ľudu. Jeden z veľmi starých znakov - označovať hrob mŕtveho- bol práve strom“⁴. Postupne sa strom nahradil kríkom, stĺpom, neskôr kameňom a nakoniec krížom.

Predpokladá sa, že výsadby stromov boli zo začiatku spontánne a neuvedomelé, na cintorínoch a pietnych miestach mali hlavne funkciu symbolickú. Pozostalí verili, že stromy budú chrániť dušu nebožtíka, a preto im venovali veľkú pozornosť. Strom bol chápaný ako najmocnejší symbol spätosti človeka s prírodou. Staré národy verili, že strom je nabitý množstvom energie a zasvätený človek prostredníctvom neho môže získať prístup k iným formám života. Až v neskoršej dobe malo vysádzanie stromov na cintorínoch a pietnych miestach skôr funkciu ochrannú - vytvárali v letnom období kryt – ochranu pred slnkom.

Biologicko – estetická hodnota cintorínov sa stanovuje na základe dôslednej analýzy súčasného stavu drevín podľa viacerých metódik.

Použité metódy vyhodnotenia

Pre vyhodnotenie drevín bola použitá metodika sadovníckej inventarizácie a klasifikácia drevín. Základné charakteristiky, ktoré popisujú a identifikujú jednotlivé dreviny:

- ☐ lokalizácia dreviny (zakreslenie, pomocou GPS identifikačné štítky a pod.),

⁴ Bednárík: Ľudové náhrobníky na Slovensku, Matica slovenská 1949.

- ☐ určenie taxónu: druh, kultivar, varieta,
- ☐ dendrometrické parametre: dimenzia kmeňa (obvod), výška, priemer koruny,
- ☐ odhad veku stromov.

Jednou zo základných zložiek posudzovania drevín je sadovnícke hodnotenie drevín. Tvorí súčasť komplexného posúdenia drevín a ich perspektívy ďalšej existencie v danom priestore. Najčastejšie používanou metodikou pri hodnotení vegetačných prvkov je metodika, ktorá zaraďuje posudzované dreviny do piatich klasifikačných stupňov. Táto metodika sa okrem Českej republiky používa aj na Slovensku s rozšíreným hodnotením o hodnotenie vitality porastu.

Ohodnotenie 5 bodov - najvyššie ohodnotenie: zdravá, životaschopná, úplne vyvinutá drevina, tvar koruny je rodovo aj druhovo typický, vetvenie pravidelné, ktoré siaha až k zemi. Najvyššie ohodnotené dreviny sa zachovávajú a nenavrhuje sa na výrub. Často sa tejto požiadavke musí podriadiť koncepcia, prípadne je nutné pristúpiť k zmenám.

Ohodnotenie 4 body - zdravá, úplne vyvinutá drevina, zodpovedajúceho tvaru, vetvenie môže byť čiastočne poškodené, musí však zostať zreteľný tvar dreviny. Dreviny s týmto hodnotením sa maximálne zachovávajú.

Ohodnotenie 3 body - väčšinou zdravá, dobre vegetujúca drevina môže mať menšie zdravotné poškodenie (napr. ošetrované dutiny). U zdravej dreviny možno pripustiť aj úplne netypický tvar, musí mať však predpoklad ďalšieho rastu a existencie. Podľa zámeru kompozície sa dreviny s týmto hodnotením ponechávajú, respektíve v nevyhnutnom prípade je možné tieto dreviny navrhnúť na výrub.

Ohodnotenie 2 body - deformované dreviny bez predpokladu účinnej regenerácie, v horšom zdravotnom stave, prestárle a poškodené. Ich pôsobenie je krátkoveké a neperspektívne. Ponechávajú sa iba v prípade, keď to kompozičný zámer bezpodmienečne vyžaduje. Odstraňujú sa podľa vopred vypracovaného časového harmonogramu.

Ohodnotenie 1 bod - ide o veľmi poškodené a choré dreviny, bez perspektívy ďalšieho pôsobenia. V novej kompozícii sa s nimi neráta. V krajnej nutnosti slúžia ako potrebný kryt pre novú výsadbu. Tieto dreviny je potrebné odstrániť.

Zaradenie drevín do klasifikačných stupňov sa uskutočnilo na základe vzhľadových vlastností drevín a ich poškodenia. Pôsobenie vzhľadových vlastností drevín je súborom všetkých rastových, ekologických a pestovateľských vlastností jednotlivých taxónov a ich fytocenóz. Hodnotia sa spravidla vonkajšie, na prvý pohľad viditeľné vlastnosti: veľkosť, tvar, textúra, farba, premenlivosť v priebehu roka, premenlivosť v priebehu celoživotného vývoja dreviny a ostatné vlastnosti (napr. výrazná morfológická odlišnosť). Tieto vlastnosti majú rôzny stupeň dlhodobej spoľahlivosti, prechádzajú v priebehu vývoja podstatnými zmenami a sú vonkajšími vplyvmi veľmi ľahko zraniteľné.

Poškodenie, resp. stupeň poškodenia dreviny, vyjadruje aktuálnu odchýlku od normálu. Vychádzame z práce autorov Juhásová, Serbinová⁵, ktorí uvádzajú podrobný popis spôsobu poškodenia a spôsobu ošetrovania drevín.

Vitalita vyjadruje životaschopnosť stromov. Je závislá od veku a je ovplyvnená genetickým potenciálom ako aj abiotickými, biotickými a antropickými faktormi prostredia. Prejavom vitality je výkonnosť (rast, vývoj, rozmnožovanie a šírenie), prispôsobivosť vonkajšiemu prostrediu, odolnosť voči chorobám a škodcom, regeneračná schopnosť, zdravotný stav. Hodnotením vitality stromov sa zaoberá Pejchal⁶. Hodnotenie vitality bolo uskutočnené na základe vonkajších znakov drevín.

Identifikácia historických drevín

Vychádzajúc z daného stavu vegetácie ako aj z prírodných podmienok skúmanej lokality, v cintorínoch Zvonový vršok sú do kategórie historický strom zaradené dlhoveké a pomaly rastúce stromy s obvodom kmeňa nad 1m. Ak sa nachádzajú v blízkosti hrobu sú identifikované vo väzbe na hrob. Ostatné historické stromy, ktoré sa nachádzajú mimo hrobových polí sú evidované bez väzby na hrob ako solitéry prípadne skupiny rastúce na voľnom priestranstve.

⁵ Juhásová, G., Serbinová, K., 1997: Metódy hodnotenia zdravotného stavu drevín v mestskom prostredí. In: Pestovanie a ochrana rastlín v mestskom prostredí, ošetrovanie chránených a pamätných stromov, Nitra 27. - 28. 5. 1997, s. 40-69.

⁶ Pejchal, M., 1997: Hodnocení vitality stromu v městských ulicích. In: Sborník přednášek „Stromy v ulicích“ Praha, s. 21 -30.

Zaznamenávané údaje o historickej zeleni dotvárajúcej prostredie vo väzbe na konkrétne hrobové miesto sú: rod – druh dreveniny, obvod kmeňa stromu vo výške 130 cm, priemer koruny, výška stromu, sadovnícka hodnota, celková charakteristika stromu zahŕňajúca estetické vlastnosti, zdravotný stav a vitalitu stromu. Identifikácia hrobov spočíva v zaznamenaní všetkých dôležitých údajov do identifikačných kariet. Identifikácia drevín je zrealizovaná v dvoch záznamoch, v inventarizácii drevín v každom cintoríne zvlášť a v identifikácii historických drevín pri každom hrobe osobitne.

Obr. 2 Lipa malolistá (*Tilia cordata*).
(Foto E. Putrová)

Obr. 3 Smrek obyčajný (*Picea abies*).
(Foto E. Putrová)

Obr. 4 Prieskum v teréne - náletový porast s podrastom - Brečtan popínavý (*Hedera helix*).
(Foto E. Putrová)

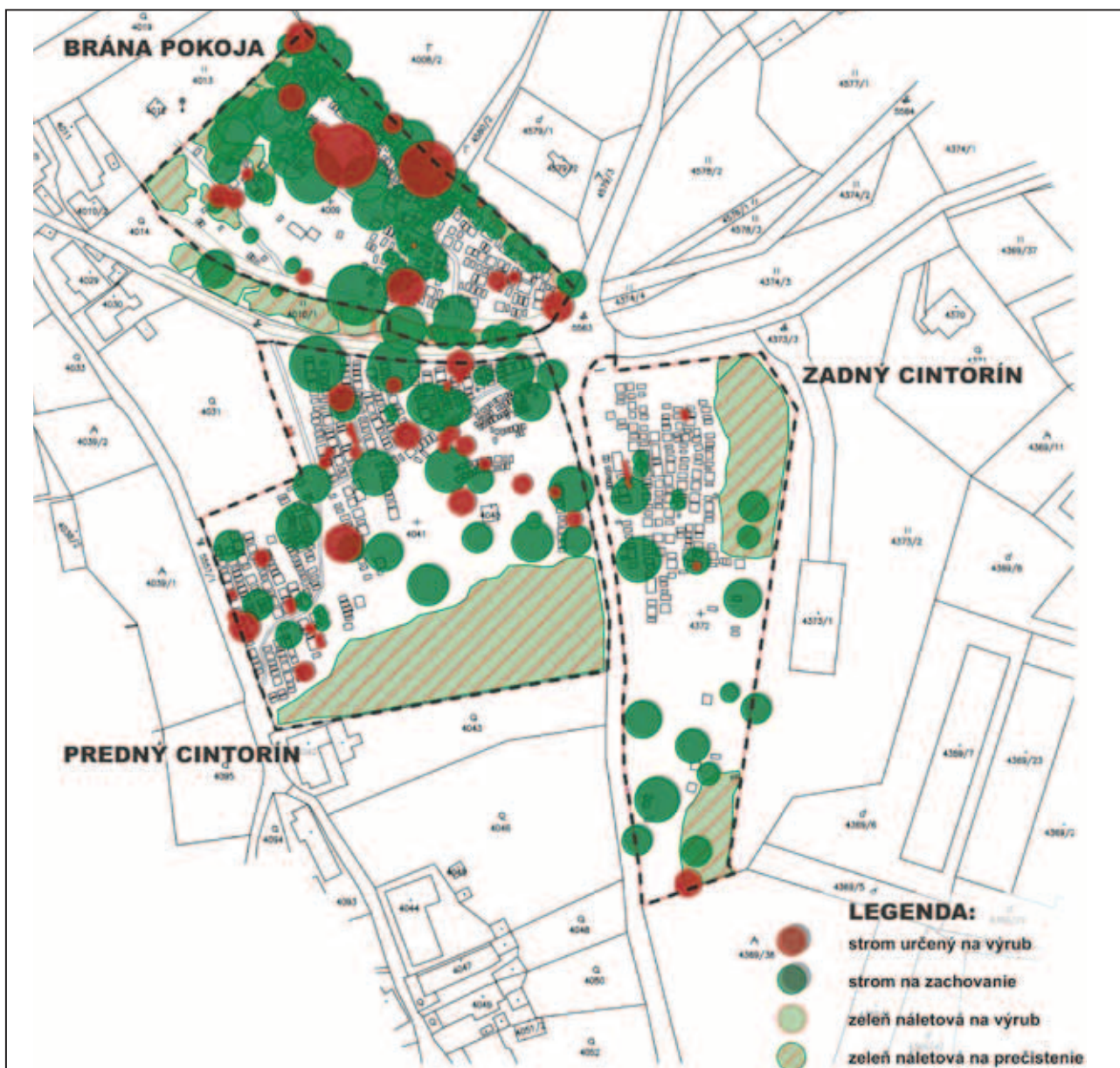
Obr. 5 Meranie obvodu kmeňa stromu - Lipa malolistá (*Tilia cordata*). (Foto E. Putrová)

Výsledky práce

V súčasnosti nie sú známe dokumenty, ani iné dostupné archívne materiály, ktoré by preukázali jasný kompozičný zámer založenia vegetácie v cintorínoch Zvonový vršok. Predpokladáme, že jestvujúca vegetácia sa dostala na Zvonový vršok dvomi spôsobmi:

- ☐ prvý spôsob, akým sa mohla vysoká stromová vegetácia dostať do priestoru cintorínov je vysádzanie stromov príbuznými pozostalých,
- ☐ druhý spôsob, akým sa na cintoríny dostala vegetácia, bola forma náletovej vegetácie.

V miestach, ktoré neboli udržiavané čistením a kosbou voľných trávnatých priestorov sa udomácnilo množstvo náletových drevín, ktoré svojím rastom vytvorili kompaktné nepriehľadné a nepriechodné porasty. Odhad veku najstarších drevín je približný veku najstarších hrobov. Odhaduje sa na cca 150 rokov. Vek ostatných náletových drevín je rôzny, od 10 do 50 rokov.

Obr. 6 Výsledok inventarizácie drevín na cintorínoch Zvonový vršok - dreviny navrhnuté na výrub, nálety na prečistenie.

Vyskytujúci sa náletový porast bude potrebné preriediť a odstrániť z neho invázne jedince tak, aby sa z porastu uvoľnili dreviny s vyššou sadovníckou hodnotou a vitalitou.

	CINTORÍN ZADNÝ	CINTORÍN BRÁNA POKOJA	CINTORÍN PREDNÝ
Plocha	5774,23 m ²	5069,66 m ²	8505,12 m ²
Stromy navrhnuté na výrub	9 ks	23 ks	43 ks
Stromy navrhnuté na zachovanie	19 ks	87 ks	30 ks
Náletové porasty na prečistenie	1208 m ²	1387 m ²	2044 m ²
Spolu	28 ks	110 ks	73 ks

Tabuľka 1 Výsledok inventarizácie – cintoríny na Zvonovom vršku.

Aj keď sa kompozičný zámer v prípade cintorínov Zvonový vršok nepreukázal, je možné určiť dreviny, ktoré tvoria základ pre kostru budúcej kompozície. Sú to historicky významné dreviny, dlhoveké, pomaly rastúce, domáce, ktoré odolávajú chorobám a škodcom (tabuľka č.2,3,4). Z kompozičného hľadiska sa ďalej vyčleňujú doplnkové dreviny, výplňové, podrastové a pôdopokryvné dreviny. Doplnkové dreviny vytvárajú kompozičný doplnok k základným cieľovým drevinám, predovšetkým po estetickú stránku. Výplňové dreviny resp. dočasné dreviny, ako sú rýchlo rastúce stromy a kríky, tvoria výplň medzi cieľovými drevinami. Podrastové dreviny dotvárajú priestor v tienistých partiách vyšších drevín a pokryvné, resp. pôdopokryvné dreviny sa používajú ako náhrada za trávnik na malých a ťažko dostupných plochách.

Cintorín Predný sa vyznačuje členitou konfiguráciou terénu. Sústredenie hrobov je v polohách s priaznivým prístupom a sklonom terénu, polohy so strmým terénom zostali voľné. Konfigurácia terénu poskytuje ďaleké pohľady na Kalváriu aj historické mesto.

Z hľadiska vekového zloženia sú v priestore cintorína Predného zastúpené dlhoveké, kostrové dreviny: napr. *Tilia cordata* (Lipa malolistá), *Tilia platyphlos* (Lipa veľkolistá), *Picea abies* (Smrek obyčajný), *Acer platanoides* (Javor mliečny), *Acer pseudoplatanus* (Javor horský). Výplňovými drevinami v tomto priestore je náletová vegetácia, tvorená: *Fraxinus excelsior* (Jaseň štíhly), *Acer campestre* (Javor poľný), *Robinia pseudoacacia* (Agát biely), *Crateagus monogyna* (Hloh jednosemenný), *Sambucus nigra* (Baza čierna). Doplnkovými, celoročne pôsobiacimi drevinami v tomto priestore sú ihličnaté dreviny rodu *Chamaecyparis Lawsonsiana* (Cyprušteľ Lawsonov), *Thuja occidentalis* (Tuja západná), *Thuja plicata* (Tuja riasnatá), *Thuja orientalis* (Tuja východná), *Taxus baccata* (Tis obyčajný), *Buxus sempervirens* (Krušpán vždyzelený), ktoré priestor celoročne dotvárajú, i keď nevhodnou polohou a veľkosťou bránia v pohľade na historické dominanty mesta a narušujú koreňovým systémom miesta hrobov.

Často vyskytujúcou pôdopokryvnou drevinou je *Hedera helix* (Brečtan popínavý) a *Vincetoxicum minor* (Zimozelen menšia), ktoré sa v minulosti používali ako výsadba na hroby. Postupom času sa tieto dreviny rozrástli z hrobových miest a v súčasnosti vo veľkej miere rastú v tienistých partiách cintorínov.

Z hľadiska priestorového zastúpenia drevín pôsobí cintorín Predný s pomerom voľných – trávnatých plôch, hrobovými miestami a výsadbou drevín ako proporčne vyrovnaný.

Obr. 7 Sadovnická hodnota drevín - cintoríny Zvonový vršok.

Najpočetnejšie zastúpené dreviny	Počet	Obvod kmeňa v m
Listnaté stromy – rod TILIA – Lipa, PRUNUS – Čerešňa rod TILIA – Lipa, PRUNUS – Čerešňa	18	1,06 - 2,55
Ihličnaté stromy – rod PICEA – Smrek	8	0,90 – 1,72
Celkový počet	26	priemerná hodnota obvodu 1,75

Tabuľka 2 Historicky významné stromy - cintorín Predný na Zvonovom vršku.

Cintorín Brána pokoja má svahovitý terén s pomerne veľkým prevýšením. Hroby sú sústredené do polôh s miernejším sklonom. Orientácia svahu umožňuje ďaleké pohľady orientované na staré mesto. Cintorín Brána pokoja je na rozdiel od cintorína Predného hustejšie porastený stromovou a náletovou vegetáciou. Pôsobí tmavším dojmom, nakoľko sú v tomto priestore početnejšie zastúpené mohutné ihličnaté jedince rodu *Picea abies*, *Larix decidua*, *Chamaecyparis Lawsoniana*, *Thuja occidentalis*. Kostrovými dlhovekými drevinami nachádzajúcimi sa v priestore cintorína Brána pokoja sú *Tilia cordata*, *Tilia platyphyllos*, *Acer platanoides*. Zeleň, nachádzajúca sa po obvode má okrem stabilizujúcej funkcie aj funkciu výplňovú. Tieto krátkoveké, výplňové dreviny, ktoré sa na dané územie dostali vo forme náletu, je potrebné z hľadiska estetickú a kompozičnú funkcie preriediť a zachovať len jedince zdravé, vitálne u ktorých je predpoklad plnenia uvedených funkcií. Z druhovej skladby sú najpočetnejšie zastúpené rody *Robinia pseudoacacia* (Agát biely), *Crateagus monogyna* (Hloh jednozemenný), *Sambucus nigra* (Baza čierna).

Najpočetnejšie zastúpené dreviny	Počet	Obvod kmeňa v m
Listnaté stromy – rod <i>TILIA</i> – Lipa, <i>ACER</i> – Javor	29	1,02 – 2,32
Ihličnaté stromy rod – <i>PICEA</i> – Smrek <i>CHAMAECYPARIS</i>	12	0,90 – 2,25
Celkový počet	41	priemerná hodnota obvodu 1,40

Tabuľka 3 Historicky významné stromy – cintorín Brána pokoja – Zvonový vršok.

Cintorín Zadný má mierne svahovitý terén. Z hľadiska priestorového pôsobenia drevín pôsobí najsvetlejším dojmom vďaka nízkemu zastúpeniu stromov. Z kostrových drevín sú zastúpené *Tilia cordata*, *Picea abies* a *Aesculus hippocastanum*. Hustá náletová zeľ je zastúpená rodmi *Acer campestre*, *Robinia pseudoacacia*, *Crateagus monogyna*, *Sambucus nigra*. Doplnkovými drevinami sú ihličnaté *Thuja occidentalis*, *Chamaecyparis Lawsoniana* a vždyzelený *Buxus sempervirens*.

Najpočetnejšie zastúpené dreviny	Počet	Obvod kmeňa v m
Listnaté stromy – rod <i>TILIA</i> – Lipa	12	1,00 – 2,35
Ihličnaté stromy – rod <i>PICEA</i> – Smrek a <i>CHAMAECYPARIS</i> – Cyprušteľ	5	0,90 – 2,15
Celkový počet	17	priemerná hodnota obvodu 1,70

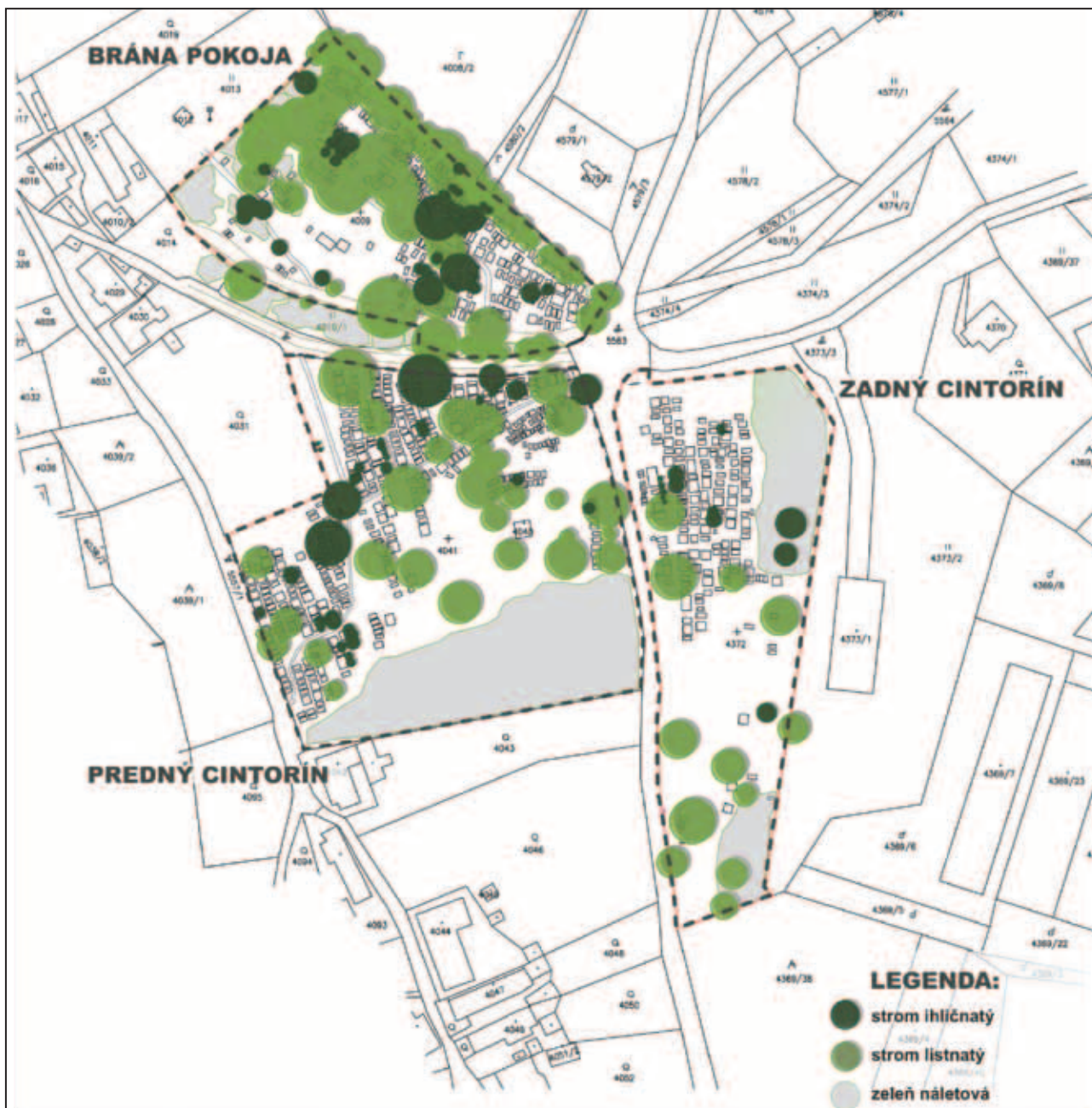
Tabuľka 4 Historicky významné stromy – cintorín Zadný – Zvonový vršok.

Pre celkové skultúrne prostredie cintorínov bude nutné uskutočniť zásahy do porastov, ktoré budú spočívať:

- ☐ v odstránení inváznej, náletovej vegetácie,
- ☐ v odstránení suchých, poškodených a chorých drevín,
- ☐ v odstránení tých drevín, ktoré nie sú schopné ďalej plniť kompozičnú a ekostabilizačnú funkciu.

Zásahy do porastov bude vhodné rozložiť do dvoch etáp:

- dreviny určené na výrub v 1. etape - vyznačujú sa prevažne nízkou sadovníckou hodnotou (SH 1, SH 2, príp. SH 3), bez predpokladu zvýšenia hodnoty, nemajú vyhovujúci zdravotný stav. Sú to dreviny, ktoré ohrozujú bezpečnosť návštevníkov, resp. náletové dreviny, ktoré svojim rastom zamedzujú rozvoj a pôsobenie historicky hodnotných drevín,
- dreviny určené na výrub v 2. etape - svojím vekom sa blížia k hranici relatívne dosiahnuteľného veku a tým predstavujú v blízkej budúcnosti nebezpečenstvo ohrozenia, preto by mali byť v čo najkratšom čase doplnené novými výsadbami drevín a neskôr nimi aj nahradené.

Obr. 8 Zastúpenie ihličnatých a listnatých drevín na cintorínoch Zvonový vršok.

Záver a diskusia

Historické cintoríny so svojou vzrastlou vegetáciou majú v systéme zelene sídla plochy zelene špecifický význam a preto by mali ako plochy verejnej zelene poskytovať aj vhodné podmienky pre pobyt - zastavenie sa obyvateľov v tomto prostredí.

Hodnota cintorínov je viditeľná - zhmotnená v pamiatkovo významných hroboch a zachovaných stavebných objektoch. To v prípade cintorínov Zvonový vršok nebude veľký podiel, ale hodnota spočíva aj v ich dlhovekej existencii, čo je hodnotou neviditeľnou – nehmotnou. Pri uvedení si tohto aspektu nás každá návšteva cintorínov naplňa posvätnou úctou. Tento aspekt ako aj súčasná atmosféra cintorínov Zvonový vršok, vychádzajúca zo spojenia krajina - reliéf – hrob – vegetácia, bude jedinečným zázemím pre vytvorenie pietneho miesta. Miesto cintorínov Zvonový vršok - poloha nad mestom, blízkosť pamiatkovej rezervácie a krajinej dominanty Kalvárie, doložená kultúrne – historická a biologicko – estetická hodnota cintorínov, sú východiskom pri stanovení postupu rehabilitácie a využitia cintorínov. Z pohľadu krajinej tvorby sa javí ako optimálny prístup ponechať prostredie cintorínov v prírodnom stave, ktorý bude citlivo upravovaný a udržiavaný.

Všetky tri cintoríny majú svoje magické miesta, ktoré určuje: konfigurácia terénu – výhľady do okolia (panoráma mesta, panoráma Kalvárie), poloha zvoníc, rozloženie a druhová skladba vegetácie, celkový habitus starých stromov a charakter starých náhrobkov.

Historické cintoríny sú všeobecne predmetom pamiatkového záujmu. V „Zásadách ochrany pamiatkovej rezervácie – historické jadro a Kalvária“ sú historické cintoríny vo všeobecnosti zaradené medzi vytipované objekty a areály na zápis do ÚZPF. Pri konkrétnom zaradení pozemkov objektov do kategórií: objekty navrhnuté na zápis do ÚZPF, objekty vytipované, objekty dotvárajúce prostredie, objekty nerušivé, objekty narušené - určené na rehabilitáciu narušeného jadra a objekty rušivé – určené na výraznú prestavbu resp. dožitie – sa už cintoríny neriešia. Výskum zachovaných kultúrno – historických a esteticko – biologických hodnôt cintorínov Zvonový vršok sa môže stať podkladom aj pre ich zaradenie do jednej z uvedených kategórií. Ako podklad pre diskusiu o ďalšom riešení úpravy a využitia cintorínov budú slúžiť modelové riešenia - ateliérové práce študentov, spracované v rámci pedagogického procesu.

Príloha 1 Príklad riešenia študentských prác areálu cintorínov Zvonový vršok

